

## نمایشگاه مجازی دکمه از تزئین تا کاربرد:

**طرح و پژوهش اولیه:** نجیبه موسوی حصار کارشناس ارشد مجموعه ی فرهنگی تاریخی سعدآباد

**اجرا و مطالعه** موردی در خصوص دکمه های دوره ی قاجار و پهلوی موجود در موزه ی پوشاک سلطنتی: صدیقه صمدی کارشناس موزه ی پوشاک سلطنتی

دکمه یکی از ساده ترین و در عین حال پر کاربردترین اجزای لباس است که از مهمترین ابداعات در صنعت مد محسوب می شود و بسیار پر کاربرد است، اختراع دکمه به بیش از سه هزار سال پیش از میلاد در دوران برنز می رسد، با نگاهی به دکمه های مکشوفه از سایت های باستانی مانند شهر سوخته می توان دریافت که در آن دوران از دکمه برای بستن لباس استفاده نمی کردند، بلکه آن را تنها به عنوان تزئین لباس به کار می بردند و از سنجاق، گیره و کمر بند برای بستن لباسهایشان استفاده می کردند، در نهایت کاربرد دکمه از تزئین به کاربرد تبدیل و همانند سنجاق سینه برای بستن لباس استفاده شد. با مطالعه بر آثار موجود و با توجه به جنس و نقوش حک شده بر روی دکمه ها می توان ابعاد جامعه شناختی و فرهنگی کاربرد دکمه را بازخوانی و معرفی نمود. دکمه های لباس های نظامی، دکمه های پوشاک مخصوص ارگانهای اداری و خدماتی که به صورت اختصاصی ساخته و مورد استفاده قرار می گرفت، قابل بررسی و تامل باشد.

در حال حاضر با توجه به پیشرفت صنعت، امکان تولید دکمه با همه ی اشکال دلخواه و از جنس های مختلف وجود دارد، دکمه های پلاستیک، چوبی و فلزی با شکلها و رنگ های متنوع باعث شده اند استفاده از آنها گاهی از شکل رایج خود فراتر رفته و به جز بستن لباس ها به عنوان وسیله ای تزئینی با شاخصه زیبایی شناسی یک لباس بدل شود، حتی از دکمه به عنوان ابزاری برای خلق آثار هنری استفاده کرد و به جز لباس یا کیف هایی که با دکمه های مختلف تزئین شده تابلو یا حجم هایی هم با استفاده از دکمه می سازند.

در بررسی انجام شده در رابطه با دکمه های موجود در موزه ی پوشاک سلطنتی در دو دوره ی قاجار و پهلوی می توان به موارد ذیل اشاره نمود:

### دکمه های مربوط به اواخر دوره ی قاجار:

در دوره ی قاجار با دو گروه وسیله یا دکمه جهت بستن لباسها و همچنین با کارد تزئینی مواجه می شویم:

- دکمه به شکل متعارف آن که عمدتاً جنس آنها را فلزات تشکیل داده اند.

- استفاده از دکمه هایی باجنس نخ ابریشمی که به شکل زائده ی گلوله شکل با قلاب بافته می شد و در قسمت روبرو بندینک یا زائده ای از جنس نخ ابریشم که با قلاب بافته می شده قرار داشت، این دو در کنار همدیگر نقش دکمه و جای دکمه را ایفاء می کرده اند امروزه نیز می توان نمونه هایی از این سبک دکمه را در برخی از لباسها مشاهده نمود، در لباسهای درباری معمولاً از نخها و قیطانهای حاوی طلا و نقره (گلابتون) برای خلق چنین دکمه هایی استفاده می کرده اند که حتی در نمونه های پهلوی نیز موجود می باشد.

- استفاده از دکمه های ترکیبی که بیشتر جنبه ی تزئین دارند که جنس آنها عمدتاً از فلز، سکه با تزئینات سنگ و شیشه می باشد و شکل ظاهری آنها چندان شبیه دکمه نیست و در عمل جهت بستن و بیشتر با کاربرد تزئین لباس از آنها استفاده شده است که نمونه هایی از آن در آرشيو موزه ی پوشاک سلطنتی موجود می باشد. این نوع دکمه ها بیشتر بر روی لباسهای محلی اقوام مختلف ایران مشاهده می گردد.

#### **دکمه های مربوط به دوره ی پهلوی:**

دکمه های دوره ی پهلوی موجود در موزه ی پوشاک سلطنتی را می توان به دو گروه دکمه های **نظامی** و دکمه های **رسمی** تقسیم کرد:

- **دکمه های نظامی** معمولاً بر روی یونیفرمهای نظامی، شنل و پالتوهای نظامی تعبیه شده اند و جنس آنها معمولاً برنج است که در خصوص خانواده ی سلطنتی دارای روکش آب طلا می باشند این دکمه ها عمدتاً در خارج از ایران ساخته شده و ساخت کارخانه ی سوئدی اسپرونگ می باشند که سابقه ای دیرینه در تولید دکمه و یراق آلات مربوط به لباسهای نظامی در سطح جهان دارد. از نقوش برجسته بر روی این دکمه ها می توان به نقش شیر و خورشید اشاره کرد که سابقه ی استفاده از این نقش به سالهای بسیار دور باز می گردد. در واقع از صدها سال پیش استفاده از این سنبل ها به صورت جداگانه (شیر، خورشید، شمشیر و تاج) از دوره ی هخامنشی، اشکانیان و ساسانیان موجود بوده است، پس از اسلام در دوران سلاجقه ی روم بر روی سکه های ضرب شده در آن دوره می توان نقش شیر و خورشید را مشاهده نمود و از قرن ۱۵ میلادی معادل سده ی نهم هجری قمری به طور ناپیوسته بر روی پرچم های ایران نقش بسته است.

- **دکمه های رسمی** که عمدتاً بر روی لباسهای زنانه که توسط اعضای خاندان پهلوی در مراسمهای رسمی مورد استفاده قرار گرفته اند، استفاده شده اند، این دکمه ها اغلب از جنس خود پارچه ی لباسها تهیه گردیده اند و معمولاً بر روی لباسهایی با پارچه ی زربفت، چاپ باتیک، چشمه دوزی موجود می باشند و گاهاً با سنگ و مروارید و منجوق دوزی تزئین شده اند.

- استفاده از دکمه از جنس قیطانهای دارای گلابتون نقره و طلا که به صورت زائده ی گلوله شکل و بندینک که با قلاب بافته شده است و عمدتاً بر روی لباسهای مراکشی فرح دیبا که اهدائی پادشاه مراکش سلطان حسن دوم می باشد نیز رایج بوده است.



تصویر شماره ۱: دکمه به شکل قزن از جنس سکه مربوط به دوره ی قاجار



تصویر شماره ی ۲: دکمه با تصویری از خورشید و یک نگین تزئینی مربوط به دوره ی قاجار



تصویر شماره ی ۳: دکمه به همراه نگین از جنس عقیق مربوط به اواخر دوره قاجار - آرشيو  
موزه ی پوشاک سلطنتی





تصویر شماره ی ۴: دکمه از جنس ابریشم و گلابتون بافته شده با قلاب موجود در آرشیو لباسهای مربوط به اقوام ایرانی



تصویر شماره ی ۵: دکمه از جنس برنج با روکش آب طلا- ساخت کارخانه ی اسپرونگ سوئد مربوط به دوره ی پهلوی اول و دوم





تصویر شماره ی ۶: دکمه با تزئینات سنگ و مروارید مربوط به دوره ی پهلوی



تصویر شماره ی ۷: دکمه از جنس قیطان حاوی گلابتون طلا موجود در کفتان های اهدایی کشور مراکش - مربوط به دوره ی پهلوی دوم



تصویر شماره ی ۸ : دکمه از جنس پارچه زمینه ی پیراهن نصب شده بر روی لباس با  
سوزندوزی بلوچ- مربوط به دوره ی پهلوی دوم

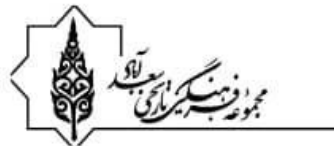


نمایشگاه مجازی  
دکمه از تزیین تا کاربرد



با رویکرد معرفی و بررسی دکمه های مربوط  
به دوره ی قاجار و پهلوی در موزه ی پوشاک

موزه سلطنتی  
پوشاک



پوستر مربوط به نمایشگاه مجازی